

Diplomová práce „Radikalizace pražských studentů ve 30. letech 20. století“ (autor Jiří Müller, Praha 2014, 201 stran)

Posudek vedoucího práce

Jiří Müller ve své diplomové práci sleduje společenský život a politické postoje studentů českých vysokých škol v meziválečné Praze. Jak autor správně upozorňuje v úvodu práce, o tématu zatím česká i zahraniční historiografie – s výjimkou publikace o levicových studentských organizacích z osmdesátých let a několika diplomových prací – mlčí. Zpracování a kritická interpretace tohoto tématu tak je důležitým, ale zároveň mimořádně náročným úkolem. I proto si velice si cením rozhodnutí Jiřího Müllera zaměřit se v diplomové práci právě na tuto problematiku.

Autor se v práci ptá po „myšlenkovém světě“ českých studentů v meziválečném období a po jeho proměnách během třicátých let. Hlavní teze je naznačena již v názvu práce; autor je přesvědčen, že na sklonku dvacátých a během třicátých let dochází k postupné radikalizaci studentstva. Tuto radikalizaci předpokládá jak v sociální, tak v politické oblasti, v souvislosti s hospodářskou krizí, silícím nacionalismem a prohlubováním propastí mezi levicí a pravicí. Autor zároveň formuluje hypotézu, že navzdory silné politizaci a konfliktům mezi levým a pravým spektrem tvořili studenti do jisté míry soudržnou sociální skupinu se společnými zájmy a s převažujícím loajálním postojem k československému státu. Práce si tedy klade za cíl vedle jednotlivých organizací, proudů a ideologických směrů nalézat i cosi jako společnou identitu českých studentů pražských vysokých škol mezi dvěma světovými válkami.

Autor postupuje poměrně systematicky v několika krocích. Nejprve čtenáře uvádí do kontextu meziválečného Československa, organizace jeho vysokého školství a změn, které pro studenty přinesla velká hospodářská krize. Následuje kolektivní profil studentů v meziválečném Československu (postavení ve společnosti, životní podmínky, počty, organizace studentského života) a analýza perspektiv, jakými byli studenti ze strany společnosti a dobových médií vnímáni. Třetí část práce tvoří popis fungování a ideové orientace studentských spolků, k jejichž vnitřním pnutím a vzájemným soubojům se pak autor opět vrací zejména v šesté části práce („Opozice ve spolcích“). Postoje jednotlivých spolků i jejich činnost se nicméně prolínají i dalšími kapitolami, vždy s ohledem na konkrétní téma, jemuž jsou věnovány – od nacionálně vyhrocených konfliktů o numerus clausus nebo o univerzitní insignie až po hmotnou tíseň spojenou s bojem za sociální práva nebo všeobecnou společenskou angažovanost studentů. V posledních dvou částech se autor věnuje především organizačním i ideovým proměnám studentského hnutí během posledních let první a v prvních měsících druhé republiky.

V závěru práce se autor vrací k úvodním tezím o radikalizaci i společné identitě studentstva. Ty se na základě jeho interpretace jednotlivých probádaných tematických okruhů do velké míry potvrdily. Zajímavý je i další z dílčích závěrů; autor relativizuje častý důraz na vypjatý česko-německý antagonismus mezi studenty, aniž by se utíkal k idylickému obrazu harmonického multikulturního města. Vztah českých a německých studentů podle něj charakterizuje především vzájemné ignorování, narušené jen výjimečnými střety ve vyhrocených situacích (insigniáda). Autor zdůrazňuje různé překvapivé názorové „koalice“ – například nacionalismus německých a českých pravicových studentů se shodně obrací zejména proti cizincům (a částečně proti Židům), méně proti sobě navzájem. Mezi „levicovými“ a „pravicovými“ studenty sice existovala řada třecích ploch (vztah k cizincům, důraz na sociální a materiální podporu ze strany státu apod.), ale autor shledává jako podstatnější společné stavovské a sociální požadavky.

Mám-li hodnocení práce začít od méně podstatného, bylo by jistě možné upozornit na některé chyby v jednotlivostech (např. Martin Schulze Wessel rozhodně není první, ale naopak současný předseda Collegia Carolina) či na různé překlepy a chybějící slova. To jsou nicméně záležitosti, k nimž v rámci dvoustránkového textu zkrátka dochází. Z hlediska formy by si některé pasáže textu jistě zasloužily úpravy – autor má tendenci vršit informace a styl je místy encyklopedický či poněkud didaktický – některé kapitoly se nečtou úplně hladce. V případě publikace práce bych doporučoval zdůraznit otázky a teze (v rámci celku i jednotlivých částí) a projasnit na jejich základě narativní linku jednotlivých kapitol.

Co se týče obsahové stránky, dovolil bych si formulovat dvě kritické připomínky. První se vztahuje k metodologii. Autor se hlásí ke konceptu myšlenkového světa, z něž do jisté míry vycházel i seminář, v jehož rámci práce vznikala. Myšlenkový svět (z německého „Sinnwelt“) je nazváním označujícím především každodenní konstruování smyslu stávajícího sociálního pořádku historickými aktéry. V různých pojetích může označovat reflexi a vědomě utvářené strategie jednání nebo spíše „mentální svět“ jako oblast sociálních praktik. Ačkoliv se práce Jiřího Müllera dotýká předpolitické konstrukce představ studentů o smyslu stávajícího pořádku i o možném lepším uspořádání společnosti, většinou se autor přidržuje spíše starších konceptů sociálních dějin – svůj popis staví na statistických údajích, zachycuje organizační strukturu, artikulaci zájmů a kolektivní akce. Vůbec to nepovažuji za chybu, pouze mi nepřipadá vhodné, aby se práce tohoto typu odkazovala primárně na koncept myšlenkového světa.

Druhá otázka či pochybnost se týká zaměření na národnostně české studenty. Autor mimo jiné formuluje i teze týkající se paralel i vztahů obou národních společenství (německých a českých studentů pražských vysokých škol), vychází ale z asymetrického srovnání. To je jistě legitimní, zároveň ale (v tomto jednom aspektu) poněkud nepřesvědčivé. Obraz pražského studentstva mezi oběma světovými válkami je bez podrobnější analýzy dynamiky uvnitř společenství studentů německých ochuzen o podstatnou dimenzi.

To vše jsou ale jen dílčí připomínky. Kritický výzkum organizace, ideových proudů a charakteru veřejného angažmá pražských studentů mezi oběma světovými válkami tvoří důležitý krok na cestě k hlubšímu poznání sociálních dějin meziválečného Československa; tedy k porozumění společnosti, k níž se v posledním čtvrtstoletí tak vehementně hlásíme. Práce Jiřího Müllera je založená na poctivém a poměrně komplexním pramenném výzkumu a je tak více než jen dílčí sondou do dosud nepříliš probádaného tématu; je možno ji považovat již za první ucelenější zpracování problematiky. Autor se sice drží zejména žánru podrobného popisu a s interpretací přichází spíše opatrně, to ale v tomto případě není na škodu. Práce totiž i tak představuje určité pojetí identity pražských studentů mezi oběma světovými válkami; pojetí, které se dá dále prohlubovat, případně je možné s ním polemizovat. Ze všech těchto důvodů práce Jiřího Müllera splňuje a v některých ohledech i výrazně převyšuje požadavky kladené na diplomovou práci. Navrhuji ji hodnotit jako výbornou a zároveň se velice přimlouvám za publikaci její některé části nebo (po úpravách) i celé studie. Jsem přesvědčen, že to bude prospěšné nejen pro autora, ale i pro pokračující veřejnou debatu a historické bádání o meziválečném Československu.

V Praze 27. srpna 2014

Matěj Spurný